

The Project Gutenberg eBook of Kukkia Kantelettaren kaskilta, by Kaarlo Forsman

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kukkia Kantelettaren kaskilta

Author: Kaarlo Forsman

Release date: October 3, 2015 [EBook #50117]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KUKKIA KANTELETTAREN KASKILTA ***

Produced by Jari Koivisto

"KUKKIA KANTELETTAREN KASKIMAILTA."

Kokoillut

K. Forsman

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainon osakeyhtiö, 1898.

Lukijalle.

Kun muukalainen kysyy kansamme hengen tuotteita, mainitsemme ylpeillen Kalevalan ja Kantelettaren. Mutta olemmeko myös ottaneet velvollisuudeksemme tutustua kansanrunoutemme sisällykseen ja henkeen, kuulemmeko mitä helliä sanoja Suomi äiti niissä kuiskii lapsilleen, rukoillen heiltä rakkautta ja ponnistusta? Noita kuiskeita kuullen ymmärrämme paraiten isänmaallisen tehtävämme. Mutta vaikka Lönnrotin kaunis lahja, Kanteletar, jo on 50 vuotta ollut käsissämme, pelkäänpä monen jättäneen tarkemmin sen kansien sisäpuolta katselematta, sitä kauneuden ja aatteiden aarretta, joka siinä kätkeyy, tarjoten runsaasti virvoketta sydämelle ja älylle. Kehottaakseni halullisia lukijoita tämmöiseen kokeeseen, olen tähän ikäänkuin näytteeksi ja maisteeksi sovitellut joukon lauluja kokoelmaksi, joka — ankarampaa järjestystä noudattamatta — koettaa antaa kutakuinkin eheän kuvan kansastamme, semmoiseksi kuin se itse lauluissaan on sisällisen ja ulkonaisen elämänsä piirtänyt. Tämä olkoon vaan oppaana viittaamaan lukijoita itse päälähteille — Kantelettaren kukkaiskankaille.

Kokoilija.

* * * * *

Suomalaiset ovat vanhastaan runollista kansaa, joka jo muinoin rakasti laulua ja soittoa ja itsekin osasi runoilla. Sen todistaa se paraiten kansanlauluillaan, joita on kerätty runsaat varastot, jotka omituisella kauneudellaan ovat herättäneet ihmetystä ja huomiota laajalti. Monissa lauluissa ylistellään laulun lahjaa ihanaksi ja armaaksi. Sepä luo ikäänkuin ylemmän haavemailman, jossa henki hetkeksi löytää huojuun elämän tuskissa:

Jos ma laululle rupean,
Wirren töille työntelemme,
Laulan pihlajat pihalle,
Tammen keskitalhualle,
Tammelle tasaiset oksat,
Joka oksalle omenan,
Omenalle kultapyörän,
Kultapyörälle käkösen;
Kun käki kukahtelewi,
Kulta suusta kuohahtawi,
Kultaisehen kuppisehen,
Ilman maahan vierimättä,
Rikoille ripoamatta.
Siitä tammen taittelemme,
Pihlajat pirottelemme;
Tyvet teemme tynnyriksi,
Latvat laivan mastiloiksi,
Kesken kestopöytäsiiksi,
Pikariksi pienet oksat.

Kanteletar I 10.

Eikä laulun aiheet kesken lopu:

Kyll' on maata kyntäjällä,
Ahoja ajeliialla
Wettä viljoin soutajalla,
Wiel' on virttä laulajalla,
Runoja rupeajalla.
Ei sanat sanoihin puutu,
Wirret veisaten vähene.
Ennen metsä puita puuttui,
Metsä puita, maa kiviä,
Ennenkuin runo sanoja.
Sanasta sana tulewi,
Kypenestä maa kytevi,
Laulu päästä laajenevi,
Wirsi veisaten venyvi.
Sinne laulaja menevi,
Kunne virsi viittoavi.
Tuhma lauluhun latovi,
Mitä sylki suuhun tuopi.
Wiisas virren veisoapi,
Sanat saapi paikallehen,
Luottehet lomiamyöten.
Suu se syytävi sanoja,
Kieli luopi luottehia,
Niinkuin ratsu jalkojansa.
Wiisas virren veisoapi,
Ajallaan lopettelevi;
Eipä koski kielaskana
Laske vettänsä loputen,
Eikä laulaja hyväinen
Laula tyynni taitoansa.

Soitto on suruista tehty,
Murehista muovaeltu,
Koppa päivistä kovista,
Emäpuu ikipoloista,
Kielet kiusoista kerätty,

I 1.

mutta laulustapa murheellinen rinta saakin huojennusta. Niinpä laulaa surullinen, jos iloinenkin, vaikka ero on tosin heidän laulullaan. Ei suruisen laulu liukkaasti suju:

Kieleni minun kipeä,
Säveleeni sangen sairas,
Jotk' ennen jokena juoksi,
Myötävirtana vilisi.
Niin mun ennen ääni juoksi,
Kuin lylly lumella juoksee,
Wenonen jokivesillä.
Nyt on ääneni poloisen
On kuin karhi kaskimailla,
Hangella havupetäjä,
Wene kuivilla kivillä,
Reki rannan hiekkasilla.

I 6.

Tulimme jo kosketelleeksi kansanlaulumme valtavinta säveltä, surua, joka on ikäänkuin kanteleemme pohjasointina. Puhumme siitä samassa enemmän, sillä sururunon suonta myöten pääsemme pian perille koko kansanlaulumme lammelle. Näin käymme siis suoraan aineeseemme käsiksi tältä puolen, joka on niin tärkeä suomalaisessa kansanrunoudessa. Suru on ehkä useimpien runojen lähteenä ja aiheena. Surullista mielialaa, eri surun syistä huolimattakaan, joita saattaa olla moninaisia, kuvaillaan usein. Tämä on surun olento ja näin se vaikuttaa mieleen: Jos "mieli miekkosien ja autuaallisten ajatus" on kuin "keväinen päivännousu, aamun armas aurinkoinen", niin "poloisten mieli" on

Kuin syksyinen yö pimeä.
Talvinen on päivä musta;
Minun on mustempi sitäi,
Synkiämpi syksyn-yötä.

Suot sulavi, maa valuvi,
Lätäkötki lämpiävi;
Ei sula sydän suruinen,
Ei valu vajainen rinta.
Minkä päivänen yleni,
Sen mun mieleni aleni;
Minkä päivä lämpimämpi,
Sen mun mieleni vilumpi.

I 60.

Suru painaa leimansa ihmisen olentoon ja muotoon, sillä on selvät tunnusmerkkinsä:

Kukistansa tuomi tuttu,
Astunnastansa anoppi,
Nato tyhjän nauramasta.
Tuost' on tuttu huolellinen:
Huokaellen huoles käypi,
Laulellen halunalainen.
Uni ei tule usein
Huolellisen huonehesen,
Haastata ei huolellista,
Haukota halunalaista.

I 84.

Mie oon hoikka huoliani;
Mie oon kaita kaihojani,
Mie oon musta mureitani;
Huoli hoikaksi vetävi,
Kaiho muita kaiemmaksi,
Mure muita mustemmaksi.

I 56.

Mikä sorti äänen suuren,
Jok' ennen jokena juoksi,
Wesivirtana vilasi?
Suru sorti äänen suuren
Äänen armahan alenti.

I 57.

Edelleen tunnusmerkkejä:

Miks' on minulla ääni vieno,
Ääni vieno ja matala? —
Kun olen kylmällä kyhätty,
Syänkuilla synnytetty.
Miks' on silmäni kipiät,
Näkimeni näin täperät? —
Kun itken joka ikävän,
Joka huolen huokaelen...
Miks' olen hoikka, huolellinen?
Kun nous' suolle suuri honka,
Joss' oli huolilla pesänsä,
Siit' on mulle tuutu tehty.
Miks' on mulla muoto musta,
Muoto musta, kaiat kasvot? —
Kun synnyin sysituvassa,
Join paljo joista vettä,
Söin suolta sammalia,
Enk' ole sitte siivon syönyt,
Kuin emosen syöttäessä.

I 24.

Tässä olisi siis surun ja onnettomuuden syvempi syy ja selitys: ihminen on jo syntymästä asti säädetty onnettomuuteen, hän ei itse ole syyppää kohtaloihinsa. Siinä ilmenee selvästi fatalismia eli kohtalon uskoa, jälkiä esi-isäimme pakanallisuudesta.

Hiukan pilaten puhuu toinen kovasta onnestaan ja sen ilkitöistä, joita hänen täytyi syyttänsä kärsiä, sillä kukas kohtalonsa välttää! —

Osallisten onni valvoi,
Minun malkion makasi.
Tuuvitti emo minua
Orrella osattomalla,
Kätkyessä vaivaisessa. —
Yks' oli lehmä maammollani,
Sen häjy häräksi muutti,
Piru pitkäpiimäiseksi.
Härän söi susi kesällä,
Minä maiotta makasin,
Kesän voitta kellittelin
Talvilampahan takuissa,
Mustan uuhun untuvissa.

I 29.

Tuon kovan onnensa kanssa sit' on pahemmassa kuin pulassa. Kunpa saisi ilkiöstä eron edes jollakin kaupalla!

Oisko onni ostaminen,
Lykky tieltä löytäminen,
Ostaisin paremman onnen,
Pahan onnen pois panisin,
Selin seinähän sitoisin,
Päin panisin patsahasen,
Siinä vitsoin vinguttaisin,
Nahkaruoskin nalkuttaisin,
Kantaisin vilua vettä
Kovan onnen olkapäille.

I 28.

Onhan hyvä lyödä leikiksi kaikki, jos voi, ja ajatella:

Enkä huoli huolimahan;
Anna huolia hevosen,
Murehtia mustan ruunan,
Suuripäisen päivitellä.
Hevosell' on pää parempi,
Kaulasuonet kantavammat.

I 55.

Alyääpä eräs runo hyvän keinon päästä suruista, jos pitkältäkin venynee niiden jono:

Oisko seppänä setäni,
Teettäisin suruista suitset,
Päitset päivistä pahoista,
Riemut mieron riitelöistä,
Satulan kylän sanoista,
Reet on miesten reuhannoista,
Korjat naisten kuohunnoista,
Huolista hyvän heposen,
Murehista mustan ruunan;
Jolla armoton ajaisin,
Sekä kurja kierrähtäisin
Muille maille vierahille —
Saisinpa sanoilta rauhan,
Levon leuoilta pahoilta.

I 70.

Monta on surun syytä; mikä suree köyhyyttään, mikä ihmisten ynseyttä, mikä mitäkin vastusta. Siitä syntyy surujakin paljo, karttuu karttumistaan elon varrella sen loppuun asti. — Huolten paljoutta kuvaillaan näin:

Ken mun huoleni lukisi,
Apiani arvoaisi,
Se kosken kivet kokisi,
Meren aallot arvoaisi,
Lammen lumpehet lukisi,
Havut metsän haasteleisi.
Ei ole sitä hevosta
Talon suuren soimen päässä,
Joka mun huoleni vetäisi,
Mureheni muunne veisi.
Kanna korppi, huoliani,
Mureitani musta lintu!

I 52.

Köyhyyden kiusoja valittelee joku pilaakin laskien:

Pestaisinpa miekin piian,
Kun ois tuohi vaattehena,

Savi ruokana parasna;
Tahi se syömättä eläisi,
Tarkenisi vaattehitta.
Waan en nyt sanoa saata
Enkä tuota tuhma tunne,
Mi on piru piiioillani,
Paha palkkalaisillani;
Ei pysy minulla piat,
Orjat ei ne ollenkana.

I 21.

Mitäs on köyhän aitassa? Kuuleppas!

Tule kekri, joudu joulu!
Kyll' on kystä aitassamme:
Sirkan reisi, paarman jalka,
Peipposen peräpakara,
Sammakon sakarivarvas,
Sisiliskon silmäpuoli.

I 23.

Kummalliset onnen vaiheet oli sillä miehellä, joka löysi kaksi "tenkaa", osti toisella hevosen, toisella vaimon; kynti, kylvi 10 jyvää, sai siitä 100 kekoa, 1000 riihellistä; pui riihen, sai ohria paljo, keitti olutta, joi sitä jouluna, niin että vielä oli hiivassa pääsiäisenä; ajoi sitte kotiin niin että reki helisi. Waan tulipa onnen käänne, paha päivä:

Tuli hiiri, joi oluen;
Tuli tauti, vaimon tappoi,
Tuli susi, söi hevosen;
Tuli poltti kartanoni,
Jätti minun yksinäni,
Niinkuin poltetun petäjän,
Tahi karsitun katajan.

I 299.

Syvä todellisuus mielikuvitelman taruverhossa.

Surullisen mieltä sumentaa ihmisten kylmyys. Waikea on löytää ystävää, kelle huolensa uskoisi:

Käyn mä kymmenen kyleä,
En löyä sitä sisarta,
Jolle ma sanon sanani.
Jos ma siskolle sanoisin,
Niin sanois sisar savulle,
Savu sen sanois patsahalle —
patsas pihalle, piha kyntäjälle,
kyntäjä koko kylälle.
Menen metsähän mäelle,
Puhelen jumalan puille,
Haastan haavan lehtisille —
Ne ei kerro kellenkänä.

I 59.

Jää yksin suruinesi, lausu ne laulussa luonnolle. Luonnon helmassa voit laskea tunteesi valloilleen.

Kun käki kukahtelevi,
Niin syän sykähtelevi,
Itku silmähän tulevi.

I 69.

Oman sukunsa sortama valittaa että hänet

Soisivat suohon sortuvan —

mutta hänessäpä herää itsetunto ja hän lausuu ylväästi:

Waan ei suonut suuri Luoja
Soille sotkuportahiksi.
Enkä sinnes suohon sorru,
Kunnes kannan kahta kättä,
Wiittä sormea viritän.
Wiel' on suolla suuri honka,
Jaloin päällä käytäväksi.

I 73.

Mutta usein heikko ihminen sortuu suruunsa ja synkimmillään ollen toivoo kuoloa tai ettei olisi syntynytäkään:

Kuusen juuret kuivettuvat,
Waan ei kuivu kyyneleni;
Meret suuretki sulavi,
Ei sula minun suruni.
Suru särkevi syämen — —
Tulisko kevätkin kerran,
Talven kanta katkiaisii,
Ehkä koito kuolisinki — —
Lehti puuhun, ruoho maahan,
Minä marras maan rakohon.
Kun oisin kuollut kolmiöisnä
Kutonut kapalolasna,
En ois paljo pitänyt —
Waaksan vaatetta pitänyt,
Waaksan toisen puupalasta,
Pari pappien sanoa,
Kolme lukkarin lukua,
Kerta kellon helkähystä.

I 46.

Erään ainoa toivo on saada hautansa kotimaassa:

Kunpa kuolisii kotihin,
Rikoilleni riukeneisiin,
Waimot päätäni pesisi
Lakanoihin laitteleisi,
Sitte kerran kellot soisi;
Suku ei suuresti surisi.
Waan kun kuolen korven päähän,
Saavat korpit kohtaloa
Minun raukan raajoistani.

II 305.

Waan mitäpä surra, jos maallista onnea ei liekään sulle suotuna. Se on katoovaista. Tämän opettaa eräs kaunis runo. Kaunis tuomi yleni ylpeänä kukkanurmella ja kaikki ihailivat sen koreita valkokukkia. Lähellä kasvoi alastomalla aholla koivu huononen, jota ei kukaan huomannut. Mutta tuli toukka, kaivoi tuomen, niin että se kuihtui ja kuoli, vaan koivuparka jäi seisomaan vähän onnensa varalle.

Parempi tyytyä ja turvata Jumalaan:

Waan ellös sukuni surko,
Kamaloiko ristikansa
Mun poloisen päiviäni,
Angervoisien aikojani!
Eipä heitä Herra Kiesus,
Hylkeä hyvä Jumala.

I 18.

Olemme pitkältä esittäneet surulauluja, sentähden että surumielisyys enemmän tai vähemmän painaa sumean sävynsä Suomen kansanrunouteen yleensä. Suomen laulu on kuin sen luontokin vakavaa, sumeaa, surunvoitteista. Talvi kolkko ja pimeä vallitsee täällä enimmän osan vuotta. Kesämme on kyllä ihana, kun luonto äkkiä herää horrostaan ja kiireesti pukeutuu juhloverhoonsa, kun metsät, harjut, järvet, niityt uivat valossa ja ilo kaikuu kaikkialla — mutta suvi on niin peräti lyhyt, luonto on tuskin ehtinyt virota täyteen eloon, kun se taas vaipuu hautaansa ja — tuo tieto sumentaa suvenkin iloa.

Lauluissa kuvastuu laulajan mieliala. Laulaja on oma kansamme ja tämäpä luonteeltaan ei ole vilkasta ja remuisan iloitsevaa, vaan on tunnettu juroksi, vakavaksi, useinpa kolkoksikin. Karkean pinnan alla piilee kuitenkin enemmän kuin outo arvaisikaan, lempeä, hyvää ja kaunista. Suomalainen on jäykkyydessään hellätuntoinen ja hänellä on rikas mielikuviutus, siis ominaisuuksia, jotka tarjoovat runoudelle suopean maanlaadun. Miellyttävä, suloinen on puro, joka iloissaan hyrskii hiekkaansa myöten, kun valo välkehtii sen vihmoissa, mutta se tuo heti näkyviin kaikki sulonsa ja sen matalalla pohjalla on vain soraa ja kiviä. Toista on hiljaisen, syvän lammen laita, joka salon helmassa piillen kalvoonsa kuvastaa karkean rantatörmän honkia ja taivaan ikikorkeutta, jota kohden metsän hiljainen humina kohoo kuin rukous. Hiljainen, miltei autio on rauha metsälammen laiteella. Wallitseepa siellä sentään elämääkin suven sulopäivinä, kun kultarinnat kukkuvat, peipot visertelevät lemmenlaulujaan, kun vuokko avaa sinisilmänsä ja mansikan poski punertaa. Tämmöinen on metsän lammen ja sen seutujen kauneus: kainoa, hiljaista, puhdasta. Samanlaatuista on Suomen laulu; uskollisesti se kuvastaa sen maan ja kansan henkeä, josta se on syntynyt.

Wento-kansallinen piirre laulumme muotokuvassa on myös *yksinäisyys*, surun sisko, jonka seurassa se paraiten viihtyy. Suru suosii yksinäisyyttä, yksinäinen on taipuisa vakavaan mietiskelyyn, vieläpä usein suruunkin. Maamme on ja oli ennen vielä enemmän harvaan asuttua; virstan verrat vettä ja metsää erotti toisistaan pirtit. missä perhekunnat asuivat yksitellen, harvoin tavaten toisiaan, harvoin yhtyen isompiin seuroihin, pakinoihin, mieliä ja mietteitä vaihtelevaan. Ihmisen on kuitenkin luonnollinen tarve lausua tunteensa, huojentaakseen sydäntään, joko se on suruun pakahtua tai muuten tunteiden vallassa; ja muiden tuttavien puutteessa hän lausuu ne itselleen tai on lausuvinaan ne luonnolle, jolle hän mielikuviutuksen voimalla siirtää omaa eloansa ja henkeänsä, ajatellen luontoa eläväksi ja tuntevaksi kuten hän itsekin. Mikäli hänessä on taiteellista luomiskykyä, syntyy näistä tunteenilmaisista lauluja, virsiä, runoja. Niinpä meidän kansanlauluissa ehtimiseen huomaa, että suomalaisen paras tuttu ja uskottu on luonto, jonka keskellä hän elää. Tämä ei ole hänelle elotonta ainetta, vaan se huokuu läpeensä elämää, tuntevaa ja mieltävää henkeä, vaikka himmeihin salaperäisiin kuviin verhottuna. Suomalainen näkyy näissä vertauskuvissa aavistaneen korkeamman hengenmailman syviä totuuksia, hän tajusi luonnon vienoimmat soinnut ja sävelet ja lausui ne ilmi lauluissaan. Tämän ihmeellisen taidon oppi hän tuttavallisessa seurustelussaan luonnotarten kanssa yksinäisessä elämässään salojensa keskellä ja järviensä rannoilla, mutta siihen sai hän alkuaan Luojalta lahjan tajuta olemuksen salaperäisiä syvyyksiä. — Hoitakoon kansamme uskollisesti kallista aarrettansa, totellen sitä suurta henkeä, joka puhuu luonnossa, sydämessä ja ilmestyksessä, niin se pienenäkin ja vähän huomattuna, turhaa loistoa tavoittelematta, täyttää tehtävänsä mailman isojen rinnalla! "Sitä kuusta kuuleminen, jonka juurella asunto; Kiitä muille muita maita, itselle omia maita!"

Niinpä siis: luonto on laulajan ystävä tai tuttava ja esiintyy mielellisnä ja kielellisnä. "Näin usein jutellaan lintujen, kalain ja muiden elävain, jopa puiden, kukkain, kivien ja kantojen, järvien ja jokien y.m. kanssa". "Yks' on tuuli tuttujani, päivä ennen nähtyjäni". Ja erinomainen tunteen hellyys vallitsee tässä laulajan ja luonnon välisuhteessa useinkin: luonto suree ja iloitsee ihmisen kanssa. Siinä missä on surkea onnettomuus tapahtunut, itkee nurmi, aho valittaa, ruoho murtuu murheeseen, ettei enää jaksa kasvaa eikä kukkia. Luonnon hellyyden palkitsee ihminen samallaisella hellyydellä puolestaan. Niinpä tuo, joka heittää murheensa korpin pois-vietäviksi, varoittaa lintua lampiin niitä hukuttamasta, sillä

Kalat kaikki huolestuisi,
Ahvenet alas menisi,
Suuret hauit halkiaisi,
Saisi siikaset surut,
Sären lillit liukeneisi
Minun hoikan huolistani.

Kun näin kuviteltiin eläimiä ihmisen tapaan ajatteleviksi, puhuviksi ja toimiviksi, syntyi eläinsadut, jommoisia meillä on runsaat varat. Niissä eläimet, jopa puutkin y.m. tarinoivat ja kärejövät keskenään. Niiden tarkoituksena on kuitenkin enimmiten kuvata ihmisoloja, usein antaakseen hyvää opetusta meille.

Suomen kansanlaulussa elää siis luonnon henki, kaino, pilaumaton, harras huokaus luonnon omasta rinnasta. Se on Suomen luonnon henki, semmoisena kuin se puhuu hellää-vienoa, sulosointuista, surumielistä kieltänsä hiljaisissa saloissamme, siintävillä selillämme, yksinäisillä ahoillamme. Siitä

huokailee hiljaa ikävöintä päästä luomakunnan orjuudesta hengen ylhäiseen vapauteen, valon ja vapauden kaipaus, lento hengen ikuisille kotimajoille.

Laulumme henki määrää myös sen muodot. Kuvaukset ovat enimmältään otetut luonnosta ja sen ilmiöistä ja ovat rikkaat, moninaiset, kauniit ja eloisat kuin luonto itsekin. Tosin niissä ei ole etelämaisten laulujen rikkaan luonnon värikiiltoa ja kirjavuutta silmää lumoamassa, mutta niissä on Suomen luonnon suloinen viehätys, jonka me paremmin oivallamme.

Omituista kansamme luonteessa on, että se kaiken vakavuutensa ohessa suuresti suosii pilaa ja leikkipuhetta, jolla se lievittää karkeaa ulkomuotoansa, samoin kuin tuon jöröyden alla asuu enemmän hellyyttä ja hienoa kaunoaistia kuin outo arvaisikaan. Sama leikillinen, humoristinen piirre tavataan myös runoissamme ja se tekee, keskellä raskasta mielentilaa, sukkelalla pilakäänteellä usein mainion vaikutuksen.

Mitä "Kantelettaren" laulujen sisällykseen eli aineihin, joita niissä käsitellään, tulee, niin on se pian sanottu, kun muistamme että tässä ei esitellä ulkonaisia, historiallisia tapauksia, vaan nämä ovat lyyrillistä runoutta, joissa ihminen etupäässä laulaa julki sisällisen elämänsä, sydämensä tunteet. Ja nämätpä ovat yhtä monellaiset kuin elämä oloineen vaiheineen. Näissä lauluissa siis Suomen kansa kuvailee omaa itseänsä, sisällistä ja ulkonaista elämäänsä, töitänsä, toimiansa; se laulaa suoraan sydämestään ilmi ilojansa, surujansa, omituista tunne-elämäänsä ja mailmankatsantotapaansa. Siinä ne esiintyvät kaikki omituis-olossaan kuvattuina eri sukupuolet ja ikäkaudet, lapsi, nuorukainen, neito, mies, vaimo, äiti, isä j.n.e., kuinka ne kukin alallaan elävät, katselevat mailmaa, tuntevat. Tämän mukaan koetamme runsaasta aineistostamme valita lauluja kutakin eripuolta valaisemaan.

* * * * *

Lapsuutemme aikaa aina rakkaimmin muistelemme, sen muistot seuraavat meitä suloisimpina läpi elämämme. Wasta koittaneen elon aamurusko valaa ihanan kirkkautensa yli kaiken, kajastus Eedenistä välähtää pienokaisen viattomassa sielussa ja kirkkaasta silmästä. Jotain semmoista suomalaisenkin tunsi; sentähden hän niin kauniisti ylistää kotia, missä lapsuuden armaat päivät vierivät isän ja äidin hellässä hoidossa, tietämättä vielä elämän huolista ja harhoista. Kuitenkin tätä, niinkuin muutakin hyvää, tavallisesti vasta tiedetään arvossa pitää silloin, kun se jo on menetettyä. Lapsi ei tule onneansa arvanneeksi; vasta vanhemmaksi tultuaan ja saatuaan katkeria ja kovia kokea, hän muistaa lapsuuden ihania päiviä ja ylistää kotiansa. Ylistys aiheutuu kodittomuuden kurjuudesta, kodin ihanuus kajastaa kaipauksen kaihovalossa. Sentähden näissä runoissa aina läheisesti yhdistyy molemmat asiat: kodin onni ja kodittomuuden, orpotilan onnettomuus.

Ottakaamme aluksi yksi kuva, jossa taivas aivan pilvetönnä kaartelee kotikummun ylitse. Tyttö kertoo untansa, jonka näki valveilla, tositaiteellisesti:

Nousin aivan aikasehen,
Pesime, kumartelime,
Katsahime kankahalle:
Kankahalla kaunis lampi,
Lammissa venoja kolme.
Yks' on veno kultakokka,
Toinen on hopeakokka,
Weno kolmas vaskikokka.
Minkä noista mille annan? —
Kultakokka taatolleni,
Weikolle hopeakokka,
Weljenpojan vaskikokka.
Katsahime toisen kerran:
Kolm' on neitoa venossa.
Yks' on neito kultakassa,
Toinen on hopiakassa,
Neito kolmas vaskikassa.
Minkä noista mille annan? —
Kultakassa taatolleni, jne.
Katsahime kolmannesti,
Ei ollut lampia enempi,
Eikä lammissa venoja,
Wenosis' ei neitosia;
Lampi oli muuttunut lehoksi,
Haavikoksi neiot nuoret,
Wesikaariksi venoset.

I 185.

Tästä huokuu suloisen vienosti perheellisen rakkauden henki. Sukua sille on runokuvaus missä sisar iloitsee tavattuaan kauan poissa olleen veljensä:

Läksin piennä paimenehen,
Ajoin lehmät suota myöten,
Tulin rannalle ojasen;
Raita rannalla ojasen.
Rämähytin raitapuuta,
Tuolta poikanen putosi,
Solki suussa, vyö käessä,
Minä raukka itkemähän,
Poikanen kyselemähän:
"Mitäs itket nuori neito?"
— "Itkempä minä jotain,
Itken pientä veikkoani;
En ole sitte silmin nähnyt,
Kun piennä sotahan läksi".
— "Elä itke veikkoasi,
Tuosta veikkosi tulevi,
Alta linnan aivot souti,
Tuopi uuet ummis-kengät,
Sulkkuiset sukan sitehet".
Minä kurja kuulemahan,
Weikko seisoi vieressäni,
Eessäni emoni lapsi.

I 205.

Sitten jo sumenee ilma:

Osa oli minulla ennen,
Kun kasvoin ison koissa,
Elelin emoni mailla.
Kasvoin kuin kala meressä,
Wesa nuorella norolla,
Niinkuin putki puuta vasten,
Kasvoin taaton kannikoilla,
Maammoni kanan munilla.
Poiss' on nyt osani multa,
Katehessa kohtaloni.
Missäpä minun osani,
Kussa kurjan kohtaloni? — —
Osani paloi palossa,
Turmeltui tulen sisässä.

II 27.

— — Muinoin ajat paremmat,
Päivät kaikki kaunihimmat,
Päivänlaskut laupiaimmat,
Koreammat huomenkoitot.
Toisin silloin touko kasvoi,
Toisin maa orahau otti.
Silloin nousi nuoret heinät,
Kuu ma nousin nuorukainen,
Silloin kasvoi kaikki kaislat,
Kun ma kasvoin kaunis lapsi.
Kasvoin koissa korkeassa,
alenin ylätuvissa,
Kaunihilla kannikoilla,
liioilla lihamuruilla.
— — — — —
Sian tieän kussa synnyin,
En tieä sitä sioa,

Kussa kuolo kohtajaavi.

I 32.

Omituista nähdä, kuinka siinä valossa, joka loistaa lapsuuden taivaalta, kaikki asiat, elot ja olot kirkastuvat tavallistaan kauniimmaksi, paremmaksi! Koto on kaikista parain. Äiti ja isä paraat ihmiset. Niinpä köyhänkin lapsi on onnellinen kodissaan.

Lämmin paita liinainenkin
Oman äitin ompelema;
Wilu on vaippa villainenkin
Waimon vierahan tekemä. —
Lämmin on emosen sauna
Ilman löylyn lyömättäkin;
Kylmäpä kyläinen sauna,
Waikka löyly lyötäköhön. —
Korea on kotoinen leipä,
Waikk' ois täynnä tähkäpäitä,
Wihavainen vieras leipä,
Waikka voilla voituohon. —
Ohoh kullaista kotoa,
Armohan ison eloa.
Jos oli leipeä vähempi,
Niin oli unta viljemmältä;
Ei toruttu torkunnasta,
Makaamasta ei manattu.

II 75.

Koditon kurja laulaa:

Tieä en suojoa sioa,
Enpä tyyntä valkamata.
Sorsall' on siansa suojat,
Tyynet allilla asunnot,
Johon sorsa suojeleksen,
Alli laitto laajeleksen;
Minun on koti koivikossa,
Pajupehkossa pesäni,
Kuhun kurja suojeleme.

I 35.

Koditon vertaa tilaansa metsän lintuun:

Enpä tieä tikka rukka,
Kuta tammea takonen,
Kuta kuusta kalkuttanen,
Kuhun kulkenen salahan. — —
Istun tässä illan kaiken
Karjalainen kannan päässä.
Ei syötetä, ei juoteta,
Eikä toista toivoteta.
Päivän päätäni kivisti,
Wiikon väänti vatsaani.

I 20.

Lähinnä sukua näille on orvon olo, jota moni laulu kuvaa:

Piennä heitti mun isoni,
Piennä isoni, piennä emoni,
Iso kuoli, äiti kuoli —
Jätti kuin jänö pojunsa
Suolle soikerrehtamahan,
Palolle papattamahan;

Jätti tuulen tuuvitella,
Wilu-ilman viihytellä.
Wihmavesi mun virutti,
Kyyt minulle ruoan kantoi.

I 64.

Edelleen orvon tilasta:

Kasvoin lassa armotonna,
Kasvoin kuin karankokuusi,
Nousin kuin noropetäjä,
Niinkuin putki puun nojassa,
Saraheinä sammalsuolla,
Kaste kaihossa tilassa,
Wesi vaahterin vajossa.
En kasvanut kananmunilla,
ylennyt sianlihoilla;
Kasvoin kainalopaloilla,
Täyvyin kaalin tähtehillä,
Weräjillä vierahilla,
Uksilla ulisevilla.

II 109.

Ja:

Elköhön hyvä Jumala
Luoko lasta armotonta,
Niinkuin loi minun Jumala;
Loi kuin lokkien sekahan,
Karille meren kajavan.
Päivä pääskyille tulevi,
Warpusille valkenevi,
Ilo ilman lintusille;
Eipä se emottomalle,
Tule päivä polvenahan,
Ei ilo sinä ikänä. — —
Jos ma virkan vierahalle,
Wieras sen vieksi panevi.
Parempi, sanon pajulle
Eli haastan halkosille.

Näin se kasvaa lapsi parka, joka ei saa nauttia kodin lämpösuoja, ei tuta äidin hellää huolta. Karvas on elää armopaloilla; niitä heitellään kuin koiralle ja nuivat, nyreät sanat seuraa niitä. Orvon onnetuutta lisää vielä ihmisten tylyys, mailman kovuus. Niinpä hän valittaa:

Wäsyn silmäväntelöissä.
Sanat päälleni satavat,
Puheet putoelevat,
Jokahisen juonet käyvät
Kuin tuimat tulikipunat,
Tahi rautaiset rakehet,
Päälle lapsen armottoman,
Emottoman ensimmäissä.

I 69.

Ja:

Waivaisen hevosen varsa
Kaikkien ajeltavana,
Onnettoman eukon lapsi
Kaikkien saneltavana.
Kaikki muut minua moitti,
Waan ne kaksi kappaletta,

Minun piennä pistämänä
Alimmainen aian vitsas,
Perimmäinen pellon seiväs,
Ei niill' oo suuta sanoa
Eikä kieltä kerskaella.

I 66.

[Ehkä tässä tilaansa vaikeroin porton lapsi, mutta eipä semmoisen ja orvon välillä ole tilassa suurta erotusta.]

Eipä kumma, jos tuommoisessa tilassa ollen haikeasti kaipaa ollutta onneaan, menneitä ilopäiviä, ja niiden valokuvissa mielihalulla viiptyy. Sulomuistojen keskeltä kajastaa tavallisesti armahinna oman äidin kuva. Orvon sydäntä särkee tieto, ettei omaa emoa enää milloinkaan saa nähdä:

Kun olin lassa kuuskesoisna,
Olin vilkka virsilleni.
Lankelin jokaisen laakson,
Joka rannan rallattelin,
— — — — — nyt
Murehissani murajan.
Laulan mie liki kotia,
Liki vettä vierettelen;
Ehkä kuulisi emoni,
Panisi padan tulelle,
Parasta padan sisälle;
Tulisi kyselemähän:
"Mitä laulat, lapsueni,
Kuta, lintuni, likerrät?"
Ei kuule emo minua,
Jos mie silmillä siherrän,
Tahi kulmilla kuherrän;
Ei kuulu emolle itku,
Ei valitus vanhemmalle —
Huuto ei kuulu Tuonelahan,
Walitus manan majoille.

II 112.

Siskopiiri hajoo kodin hajotessa. Sitä runo kuvailee näin:

Oli meitä kun olikin
Oli ennen aikoinansa
Siskoja sininen silta,
veikkoja veno punainen.
Tuli tuuli, otti laian,
Tuli toinen, toisen otti,
Kolmansa kokan repäsi;
Tuli viimeinen vihuri,
Sepä vei koko venehen.
Jäi veikot veen varahan.

Kodin ilmasta emme voi lähteä vielä viipymättä vähäsen äidissä, joka on "kodin aurinko", sen pyhä keskus. Armaan äidin kuva, sen hellyys, sen itsensä-uhraava rakkaus, se kalliimpana muistona seuraa meitä läpi elämän. Mitäs suomalainen runo tietää äidin rakkaudesta? Paljo. Kajahtihan sitä jo niistä kaihon sävelistä, joilla orpo ja koditon lapsuuttansa muistaa. Noista muistelmista on hänen sydämelleen rakkahin äiti, siihen kaipaava aina palajaa, sitä hän hartaimmin aattelee ja muistelee. Tämähän todistaa, että äiti rakasti lastansa. Rakkautensa lausuu äiti liikuttavan kauniisti esim. kehtolauluissa, joita on säilynyt useita:

Tuuti lasta, tuuti pientä,
Laulan lasta nukkumahan,
Uuvutan unen rekehen;
Käy, unonen, kätkemähän
Kultaisehen korjahasi,
Hopiaisehen rekehen!

Sitte saatua rekehen
Ajele tinaista tietä,
Waskitannerta tasaista;
Wieös tuonne vienoistani,
Kuletellos kullaistani,
Harjulle hopeavuoren,
Kultavuoren kukkulalle,
Hopiaisehen salohon,
Kultaisehen koivikkohon,
Kussa käet kullan kukkui,
Lauleli hopealinnut!

II 174.

[Miltei vielä kauniimpi on II 176.]

Rakkauden rusovälkettä kasvoilla varjostaa kuitenkin jo huolen hattarakin, pienokaisen tulevaisuus kun on tietymättömissä:

Minä tuuvin tuttuani,
Liekuttelen lintuani,
Ihanaistani imetän.
En tieä imettelijä,
En katala kasvattaja
Mitä miksi kasvattelen,
Imettelenkö iloksi,
Wai imetän itkukseni,
Waalin lasta vaivoikseni
Huolikseni huiskuttelen.

II 173.

Katkeria kokenut äiti soisi lastansa niistä säästyväksi, vaikkapa piennä kuolemallakin:

Tuuti lasta tuonelahan,
Nurmen alla nukkumahan,
Tuonen lasten laulatella,
Manan neitojen piellä!
Tuonen tuutunen parempi,
Manan kätkyt kaunosampi;
Tupa suuri Tuonelassa,
Manalla majat avarat.

II 178.

Wanhemmaksi tultuaan lapsi, oivallettuaan äidin rakkauden, mielellään tahtoisii sen palkita — vaikka surukseen liian myöhään huomaa ettei tuota voi. Eikä sitä rakkautta millään makseta, jos vielä äiti eläisikin. Äidin paras palkka, hänen sydämensä suurin ilo ja onni on, jos lapsen käy hyvin, jos hänestä tulee kelpo ihminen:

Millä maksan maammon maion,
Millä vaivat vanhempani?
Maksanko marjoilla kesän,
Kostan koivun jältösillä;
Ei marjat mitänä maksa,
Maammon maitojen eholla;
Ei ne kosta koivun jället,
Kosta ei koulua emoni.
Ammunko joutsenen joelta,
Wirralta vihervän linnun;
Ei se vielä sittekänä
Maksa ei maitoa emoni,
Kosta ei äitin koululoita.
Maksa Kiesus maammon maiot,
Kosta Luoja äitin koulut,
Maksa vaivat vanhempani,

Huolet kaikki kantajani.

II 154.

Äidistä tulemme lapseen, kun hän jo on kehdestä päässyt omin jaloin juoksemaan ja alkaa ilmiöiden mailmaa tajuilemaan, jota hän kuitenkin vielä vilkkaalla mielikuvastimellaan muodostelee puolittain kuvalliseksi satumailmaksi. Se on tuo herttainen aikakausi, jolloin leikki on työnä, huolet eivät paljo paina, kyyneleet kuivuvat pian. Lasten elämää kuvaapi hyvin somasti ja sattuvasti joukko leikkilauluja. Sääntöjä vailla leijaa niissä mielikuvitus, niin että laulun alussa on mahdoton arvata, mihin laulun latu päättyy. — Mutta nuo odottamattomat, usein leikkiliset, naurettavat äkkimutkat luovatkin lauluille varsinaista viehätystä. Pari esimerkkiä:

Takoi seppä viikatteita,
Mitä niillä viikatteilla? —
Heiniä niittää.
Mitä niillä heinillä? —
Lampahien syöä.
Mitä niillä lampahilla? —
Willoja keritä.
Mitä niillä villoilla? —
Lankoja keträtä.
Mitä niillä langoilla? —
Sarkoja kutoa.
Mitä niillä saroilla? —
Lapsille takkia.
Mitä niillä lapsilla? —
Lastuja kantaa.
Mitä niillä lastuilla? —
Kukkoja paistaa.
Mitä niillä kukoilla? —
Herrojen syöä.
Mitä niillä herroilla? —
Keräjiä käyttämähän,
Oikeutta ottamahan.

I 211.

(Huom. pieni ivan kirppu lopussa!) Samaan tapaan kysymillä ja vastauksilla syntyy seuraava kuvitelmasarja:

Mikä tuolla näkyvi? Talo, talon takana lampi, lammin laiteella vene, veneen sisässä kätkyt, siinä hursti, hurstin hulpiloissa veikko, veikon olkapäällä kirves, kirveen kasassa lastu. —

Minne lastu singahtavi,
Sinne kirkko tehtänehe,
Sinisillä siltasilla,
Punaisilla portahilla.

Wieras kirkon tekee, patsaat panee, kirkon kirjoittaa. Isä ikkunat tekee, veikko penkit veistelee, emolattiat lakoo, sisko sillat siivoaa. (I 215.)

Ja näinpä lapsi yks' kaks' rakensi komean kirkon! tällöinen lorulaulu saattaa tietysti jatkua loppumattomiin, kun kieli ja mieli on irrallaan ja sana antaa sanalle aihetta, alkusoinnun vauhtia auttaessa. Kts. esim. I 234.

Poikalapsissa ilmaantuu reipas, raikas, iloinen luonnollisuus, karkeampaa laatua kuin tytöissä, usein yltyen vallattomaksi. Luontonsa mukaan poika onnelansa rakentelee:

Jos ma laululle laseme,
Laulan ma meret mesiksi,
Meren hiekat herneheksi,
Meren kivet kirstuloiksi,
Meren kaislat kaupungiksi,
Laulan neien kaupunkihin,
Liitän linnani sisähän. — —
Nain ma tuosta nuoren neion,
Otan linnasta lihavan,

Jonka kanssa kallottelen.
Tuosta kasvan kaunihiksi,
Paisun linnan paimeneksi,
Suorin poikaset sotahan,
Nuoret miehet miekka vyölle.
Itse linnassa lihoan,
Juon olutta minkä jaksan.
Sure en sitte Suomen maita
Enkä Suomen neitosia.

II 235.

Warhain siis naimatuumat heräävät, aluksi enemmän pilalla. Niinpä poikanulikka on kosivinaankin:

Tullos neitonen minulle
Sorialle sorkalelle;
Ei minulta tyhjä puutu,
Kolm' on aittoja minulla,
Yks' on aitta vehkasuolla,
Toinen parkkikankahalla,
Kolmansa kotoinen aitta. —
Se kolmas kotoinen aitta,
Siihen on tyhjeä typitty —
Eikä aivan tyhjäkänä,
Eikä aivan täysikänä:
Kanan pää, karitsan kaula,
Kolme hauin kylkiluuta. — —

II 241.

Yksi naimatuumissaan naitti, mutta ei löydä sopivia neitoja. Maakylän neidot eivät miellytä: "Ne on lyhven lylleröiset, maantasaiset talleröiset, kuvetaskujen tasaiset". Parempi olisi toki kaupungin kaunokainen "joll' on kallis kampa päässä, kotat jalassa". Mutta arvaapa paraaksi olla naimatonna: "ne on neitona soreat, isän kotona koreat, mutta akkana äkäiset, vihaiset vihittyänsä."

Mikäli nuorukainen kasvaa ja varttuu, astuu tosi elämä etehen.
Kestääkseen sen taistelua, on hän — niin vaadimme, kasvatettava.
Kasvatuksen tärkeys ei ollut esi-isillemmekään tuntematonta. "Joka kuritta kasvaa, se kunniaa kuolee". Ja Wäinämöinen sanoi:

Wäli on väättyllä vitsalla,
Wäli väätäntämättömällä;
Mies tulevi neuvotusta,
Koira neuvomattomasta —
Tieto ei miestä tieltä työnnä,
Neuvo syrjähän syseä.

I 90.

Raskas on pojanki ero kodista. Enemmän näkyy sentään koti ja kotilaiset eroa pahaksuvan, kuin itse eroava; ei hän ainakaan suruansa sanoin tunnusta. Siinä huomataan ylpeää itsetuntoa.

En tieä poloinen poika
Tällä inhalla iällä,
Minne vieähän minua
Näiltä pieniltä pihoilta,
Ison luomilta eloilta.
Kun tämä kave katovi,
Emon tuoma erkanevi,
Ilo ilmalta katovi,
Laulu maalta lankiavi,
Jääpi emoni itkemähän,
Ikävöimähän isoni. — —
Ei ne neidotkaan iloitse — —
Saapi lintuset levätä,
Oravaiset olla jouten j.n.e.

II 264.

Sotaan lähtiessä nuorukainen tuntee rintansa uljaasti paisuvan suuren tehtävän edessä, vaikei toisaalta voi olla tajuamatta asian vakaistakaan puolta. Siitä riitainen mieli sukeuu sanoiksi näinkin kauniisti:

Suku suuresti surevi,
Heimokunta hellehtivi
Saavani minun sotahan
Rautakirnujen kitahan,
Sortuvan sotatiloille,
Wainoteillä vaipuvani.
Waan elä sure sukuni!
Emmä silloin suohon sorru,
Enkä kaa'u kankahalle,
Kun minä sotahan kuolen,
Kaa'un miekan kalskehesen.
Sorea on sotainen tauti — —
Äkin poika pois tulevi,
Potematta pois menevi,
kaihtamatta lankeavi.

II 265.

Naiminen on pojalle verrattain vähemmän tärkeä kuin neidolle.
Tarvitseepa sentään hänkin kainaloisen kanansa, taloonsa emännän.
Hän kosii, tulee sulhoksi, viettää häitä — ja niistäkin asioista on lauluilla paljo puhuttavaa.

Wähän toista laatua ovat tyttöjen laulut. On heilläkin kuvitelmansa, onnen unelmansa, mutta niissä on oma kaino, vieno, viaton värinsä. Huoletonta on elämän aamusella olo; ilo syntyy itsestänsä, riemu suuri vähäsestä.

Mitä me tytöt suremme,
Kuta hullut huutelemme?
Ei meitä veroista vieä,
Ei oteta maanotoista;
vasket vieähän veroista,
Oravaiset maanotosta.

Olkaamme tytöt yhdessä,
Laulakaamme laatusasti,
Tanssikaamme taitavasti.
Tuota kullat kuuntelevi
Ulkona oven takana,
Hatut kaikki kainalossa —
Ei tohi tupahan tulla:
Tuostapa ämmät äkkäjäisi,
Koukkuleuat kokkajaisi.

II 5.

Osaapa kaunokki jo hempeyttään kerskatakin, tietäen mikä ase hänellä siinä on, vaarallinen poikain sydämenrauhalle:

Kaks' on kaunista kesällä:
Lehti puussa, ruoho maassa,
Minä kohta kolmantena,
Minä lehti liehumassa,
Minä heinä heilumassa.
Waan en huoli, huolikana
Hyvä heinä heilumahan,
Lemmenlehti liehumahan;
Ei pahat hyvästä tieä,
Ei katalat kaunihista,
Pullosuut punaverestä.

II 12.

Ei kuka hyvänsä tytölle kelpaa:

En mä huoli huitukoille,
Noille poikaruitukoille,
Nillikoille, nallikoille,
Noille naapurin nasoilte. — — II 14.
Mie tahon tasaista miestä
Tasaiselle varrelleni,
Miehen riskin rinnoilleni
Kaunokaisen, vereväisen
Jääpi vaan tytöstä tästä
Monta sulhasta surulle. II 15.

Tavallisia sulhoja ylpeä neito halveksii ja yleensä pojat hänen mielestään eivät ole tyttöjen vertaisia:

Niit' on noita poikasia
Kuin on mustia sikoja,
Talvitakku porsahia.
Niin on noita poikasia,
Kuin on suolla sammakoita,
Alla virsun vinkujia.
Niin on noita neitosia,
Kuin on maalla mansikoita,
Punakukkia keolla.
Niin on noita neitosia,
Kuin on kaupungin kanoja
Eli liinalintusia.

II 19.

Kuinkas muutoin! Tytöt ovat poikia kauniimmat, sievemmät, siistimmät, jopa hurskaammatkin:

Kuului kenkien kapina,
Kautokenkien kapina;
Tytöt kirkkohon tulevat,
Leimahtavat lehterille,
Rinnan auki riehkäsevät;
Kirjan sieltä kiskasevat,
Josta virren veisaavat,
Luvut kaunihit lukevat.
Kuului löttöjen löpinä
Tuohikenkien tohina;
Pojat kirkkohan tulevat,
Kirkkomäellä melskaavat,
viinapuolikko povella,
olutkannu kainalossa;
Ei oo kirja mielessänsä,
Ei papin parahat saarnat.
Tytöt mielessä makaavi — —

II 20.

Niin — ei niin pientä pilaa, ettei totta toinen puoli — valitettavasti! —

Mutta onpa tytöllä sentään mielitiettyensäkin, jossa hänen sydämensä riippuu kiinni. Näin se kuvataan:

Onpa tietty tietyissäni,
Mesimarja mielessäni,
Lempilintu liitossani,
Jok' on mieltynyt minuhun,
Minä mieltynyt hänehen.
Hänell' on ihanat silmät,
Minulle syän suloinen.
Ei hän heittänyt minua

Eikä yksin jättänyttä;
Omaksens' on ottanunna,
Kullaksensa kutsununna,
Walkiaksensa valinnut.
Niin minä hänessä riipun,
Sekä riipun jotta kiikun,
Niinkuin lintu lehtipuussa,
Kuusen oksalla orava.

II 31.

Eikä rakkaus ulkonaisia etuja kysy, kun sydän kerran on sydämen löytänyt — vähät muusta!

Sinä köyhä poika rukka
Et oo koiltasi kopea,
Suvultasi aivan suuri.
Moni sun mustaksi sanovi —
Woit sa olla muien musta;
Minun kaunis ja hyvänen,
Minun mielestä metonen,
Woisirunen silmistäni.

II 33.

Mutta etäällä on oma kulta; ehkä viipyy vieraalla maalla, ehk' on aivan olematon, mielessä vain uneksittu — kaipaus on yhtä haikea kumpaakin:

Mitäpä tuosta jos ma soitan,
Soitan soiden rannikoilla?
Suotta suutani kulutan,
Ääni ei kuulu kullalleni
Armahalleni kujerrus;
On mua kuuset kuulemassa,
Oppimassa hongan oksat.
En mä kuuselle kumarra,
Petäjälle päätä käännä,
En anna lepälle suuta,
Kättä en koivulle kokota.
Waan kun kultani tulisi,
Armahani asteleisi,
Sille suun-anto sopisi,
Kättä lyöä kelpoaisi. —
Sill' on päivä silmissänsä,
Tähet taivon hartehilla,
Olkapäillänsä otavat. II 41.
— — — Oisko linnun lentoneuvot,
Kohottimet kotkalinnun,
Sitte siiville rupeisin,
Lenteleisin, liiteleisin —
Kulkisin ma kullan maalle,
Asunnoille armahani.
Lentäisin lepeämättä,
Ilman puissa istumatta.
Meret ei estäisi minua,
Selät ei ne seisattaisi.
En surisi iltaisesta,
Murkinat' en muisteleisi.
Armas minun aamustaisi,
Illastuttaisi ihana,
Kasvo kaunis syötteleisi.

II 44.

Woiko ihanammin, lämpimämmin rakkaus puhua ja haaveilla!

Surkea ja epätoivoa huokuva on kaipaus, kun

Maassa marjani makaavi,
Mullassa muhaeleivi,
Alla hiekan herttaiseni,
Kulon alla kultaseni.

II 53.

Sen kokenut haastaa, lapsuuden ystäväänsä surren:

Kaks oli meitä kaunokaista,
Yhen muotoiset molemmat.
Käsikkähä me kävimme,
Sormikkaha me sovimme,
Kilpoa kiven etehen.
Pois on mennyt meistä toinen,
Toinen suuresti surevi,
Itkevi ikänsä kaiken.
Wielä toivoisin tulevan,
Toki kerran kerkiävän,
Kun ois ottanut evästä,
Mennynnä merien taakse,
Maille ouoille osannut —
Tulee mies merentakainen,
Ei tule turpehen alainen

II 55.

Onnen toivostaan pettynyt laulaa liikuttavasti:

Oikein emoni ennen
Lauloi lapselle minulle,
Sanoi saavani minunki
Sulhon kaunon ja sorian,
Mustakulmaisen, korian. — —
Kului vuoet, vierit päivät,
Kului kultainen ikäni;
Tuli kolmelta kosijat:
Suru työnti sormuksia,
Itku huiivia isoja,
Kolmas *kuolema* tulevi,
Kotihinsa korjoavi.

II 70.

Näkyypä nainen joskus tukalasti tunteneen sukupuolensa ahtaalle rajoitettua, orjallista asemaa ja ikävöinneen väljemmille vesille:

Kun oisin poikana poloinen,
Kalki jousen kantajana;
Ei ne pyyt pyhää pitäisi,
Oravaiset oisi jouten.
Oisinko pojaksi luotu
Ja kyhätty kyntäjäksi,
En mä näissä näin kävisi,
Kylän vierahan varassa;
Kyntäisin isoni maita,
Ja vakoisin vanhempani;
Ei vieras vihelteleisi
Pelloilla ison perillä;
Ei itkis isoni pelto,
Wainiot valitteleisi.

II 114.

Säännöllisissä oloissa neidosta tuli morsian, hänen tuli jättää isän koti mennäkseen uuteen. Tärkeä askel hänelle itselle. Ikäviini oli myös jättävä kotolaisensa erotessaan, hän kodin kauno ja ilo. Ainakin

neito itse tunnustaa:

Kenpä kielin laulanevi
Tämän harjun hartehilla,
Kun tämä kana katovi,
Punapuoli pois menevi?
Katoo luuta laattialta,
Tuopinkorvat tummenevat;
Tämä linna liikahtavi,
Jääpi sulhoset surulle,
Partasuut pahoille mielin.

II 18.

Häälauluja on runsaasti. Niinpä "antiaisissa" kyselevät runonmuodossa kosianpuoli ja kaaso toisiltaan vuorotellen, toinen onko neidolla, toinen onko sulholla ne lahjat, taidot ja kyvyt, joita avioliitto ja uuden talon perustaminen vaatii. Kysytään onko neidolla hyvät hurstit, päänalukset, silkkihuivit, villavaipat, kaupungissa kantatut valkaistut vaatteet, onko neito kelpo keträäjä, kunnan kutoja; toisaalta tiedustellaan, onko sulholla itse saamansa karhuntaijat, peurantajat, onko silkkiset sukansiteet, hopeiset housunnauhat, saksansaappaat, silkkihuivit, vilttihattu; onko hän kelpo kyntäjä, kylväjä, onko auransa terävä, kaataako kassaransa kaskea (I 126). Sitte kosia miehenpuoli ja kaaso piloillaan pitittävät toisiaan: "johan sain neidon!" — "Sitäpä hän juuri halusikin!" (I 127). — Kaaso varoittaa sulhoa hyvin pitelemään morsiantansa m.m.:

Elkäs meiän neitostamme,
Elkäs viekö vehkasuolle,
Panko parkkihuhmarelle,
Olkileiville otelko!
— neinnä ison koissa
Aina viilti vehnäsiä,
Katseli kananmunia.
Aamut aittoja availten,
Illat luhtia lukoten
Maitotiinun tienohilla,
Olutpuolikon povessa. I 132.
Ellös sie pahoin pielkö —
Elä anna anopin lyöä
Eläkä apen torua. I 133.
Elkäs sie pahoin pielkö,
Ellös vitsoin vingutelko.
Neuvo sulho neitoasi,
Opetä oven takana,
Yksi vuosi suusanalla,
Toinen silmän iskemällä,
Kolmansi jalan polulla.
Kun ei sitte siitä huoli,
Weä vitsa viiakosta
Tuopa turkin helman alla,
Jolla neuvot neitoasi,
Neuvot nelisnurkkaisessa,
Kyläkunnan kuulematta.
Elä nurmella nukita
Pieksä pellon pientarella,
Kuuluisi tora talohon,
Naisen itku naapurihin.
Eläkä silmälle sipaise,
Kuppi kulmalle tulisi.
Sinimarja silmän päälle!
Kylän haukkuisi harakat:
"Onko tuo sodassa ollut?
Wai susiko sulhasesi?" — — I 134.

Hää-ilolla on vakavakin puolensa. Elämän huolet astuvat likemmäs. Morsian apeatuu itkulle aatellessaan, että rakkaasta kodista tulee ero, iloiset, hauskat tyttöpäivät menevät iäkseen, vapaus vähenee, huolia karttuu, kauneus menee. Tuttavat laulavat hänelle:

Olit kukka ollessasi,
Kasvaessasi kanerva,
Wesa nuori noustessa
Näillä pitkillä pihoilla.
Lähet nyt kukka kulkemahan
Tästä kullasta koista.
Luulet vietävän kotihin —
Wieähämpä orjuutehen. I 138.
Kasvoit sie talossa tässä,
Korkian isosi koissa,
Ahomailla mansikkana.
Nousit voille vuotehelta,
Wenymästä vehnäsille.
Ei ollut huolta ollenkana,
Annoit huolla honkasien,
Ajatella aiaksien
Surra suuren suopetäjän.
Sie vaan liehuit lehtyisenä,
Lennit lintuna lehossa.
Menet toisehen talohon.
Toisin siellä, toisin täällä,
Toisin ukset ulvasevat;
Et osaa ovissa käyä
Talon tyttöjen tavalla;
Et tunne puhua tulta
Ensinkään emännän lailla,
Taia et taittoa pärettä
Talon miehen mieltä myöten.
Ei ole tuttua tuvassa,
Ei isonen armastele,
Eikä äiti mainittele. I 139.

Siell' on ohjat ostettuna,
Walmistettu vankirauat.
Kyllä saat kokea koito
Apen luista leukaluuta,
Anopin kivistä kieltä,
Ky'yn kylmiä sanoja,
Na'on niskannakkeiloita. I 142.

Ja morsiamelta kuuluu vastakaikuna valitus:

Heitän valkeat veteni,
Heitän hietarantaseni — —
Lähen tästä kun lähenki,
Kanssa toisen karkulaisen
Ison saamasta salista
Sykysyisen yön sylihin,
Kevähäisen kieran päälle,
Jottei jälki jäällä tunnu. I 144.
Sitte toiste tullessani,
Kotihin käyessäni,
Ei minua muut ne tunne,
Kuin ne kaksi kappaletta,
Alimmainen aian vitsa,
Perimmäinen pellon seiväs. I 146.

Mutta häitähän neito itse halusi. Kuinkas se elo niin äkkiä synkkeni, jota äsken ihanaksi uneksittiin?
Eikös rakkaus kirkasta kaikkea, eikö "karkulainen", sulho, osaakaan alakuloista lohduttaa? Niinhän
toki, ja niinpä neito järkevänä kuulכון tuttavain lohdutusta:

Ei ole itettäviä
Suuresti surettavia:
Onpa sulho suojassasi,
Mies verevä vieressäsi,
Hyvä mies, hyvä heponen,

Talon kanta kaikellinen.
Kiitä neito lykkyäsi,
Hyvän luojasi lupasi,
Hyvän antoi armollinen,
Hyvän osmon ohjillesi,
Kalevaisen kannoillesi.
Eipä tuo tok' laiska liene,
Ei tuo virsi viinan kanssa
Ei tussaa tupakka suussa.

I 151.

Onhan siellä emännällä tilava toimiala uudessa kodissa; eihän sillä pidä itseään orjaksi eikä onnettomaksi tuntea, etenkin jos saa lempeän miehen. Hänen lempensä palkitsee kaikki muut ikävät ja kiusat, kunhan vaan vaimo puolestaan täyttää velvollisuutensa. Ahkeruus kovankin onnen voittaa:

Pitäisi sinun piteä
Pää tarkka, totinen mieli,
Iltasella silmät virkut,
Aamusella korvat tarkat.
Konsa oikein otava,
Pursto perin pohjaisehen,
Silloin nuorten nousuaika,
Wanhojen lepuuaika.
Silloin aikasi sinunki
Nousta luota nuoren sulhon,
Saaha tulta tuhkasista.
Kun ei tulta tuhkasissa,
Kutkuttele kullaltasi.
Iske tuli tuikahuta,
Lähe läävähän samalla.
Käy sie kuunnellen kujassa,
Ammoiko anopin lehmä,
Hirnuiko apen hevonen;
Oljet lehmille ojenna,
Heposille heinät heitä!
Luo silmät sikainkin päälle,
Elä sie sioille singu,
Elä potki porsahia.
Kun sitte tulet tupahan,
Tule kolmena tupahan,
Tuo sie luuat, tuo sie lunta,
Itse tule kolmantena.
Kun sie laattiita lakaiset,
Elä lapsia lakaise;
Nosta lapset lavitsalle,
Pese silmät, pää silitä,
Anna leipeä kätehen,
Wuole voita leivän päälle;
Kun ei leipeä talossa,
Anna lastunen kätehen!

I 152.

Noin se liikkuu arkiaskareissaan nuori vaimo ja emäntä. Kuinka viehättävä ja elävä kuvaus kaikessa yksinkertaisuudessaan! Tämmöistä vaimoa mies varmaan rakastaa, eikä kaaso ollut liikoja laskenut morsianta hälle ylistellessä:

Puhas on pulmonen lumella,
Puhtahampi puolellasi;
Walkea merellä vaahto,
Walkeampi vallassasi;
Sorea merellä sorsa,
Soreampi suojassasi;
Kirkas tähti taivahalla,

Kirkkahampi kihloissasi.

Kelpo vaimo on miehelle kallis tavara. Eipä suotta äiti neuvonut poikaa vaimoa hakiessa muistamaan ettei "kaikki kultaa mikä kiiltää":

Jos tahot talohon naia,
Ellös pyytäkö pyhänä,
Kirkkotiellä kihlaelko;
Silloin porsaskin punainen
Ja sikaki silkki päässä,
Laiskat lainavaattehissa.
Arkena parempi aika;
Silloin naios, poikaeni!
Ota olkihuonehesta,
Riusanvarresta valitse, I 88.
Kivenpuusta kiikkumasta,
Käsivarsin vaapumasta.
Navetasta nainen ota,
Riihestä rimakka piika,
Jok' on joutusa jalalta,
Sormilta hyvin sorea,
Askareihin aina valmis! I 89.

Surkeasti kyllä taisi kova todellisuus usein morsiamen onnen toivot pettää. Mies ei aina osannut aarrettaan arvossa pitää, nuori vaimo sai kokea uusien sukulaisten puolelta ynseyttä, nurjuutta; elanto on niukkaa, elämä ilotonta. Hän huomaa surukseen olevansa orja. Nyt vasta hän oivaltaa vapauden arvoa; nyt hän kiittelee entistä huoletonna elämäänsä kotona, lapsuuden ilopäiviä, kun ne ovat ikipäiviksi menneet. Näin kumminkin suomalainen runo kuvaa naidun naisen oloa orjalliseksi ja ikäväksi, ja taisipa todella usein niin ollakin. Pari esimerkkiä:

Olin kukkana kotona,
Ilona ison pihalla;
Iso kutsui kuuvaloksi,
Emo päivän nousemaks.
Menin toisehen talohon,
Poikki pellon naapurihin;
Appi kutsui ahkioksi,
Anoppi vesihavuiksi. II 157.

Ahot on täynnä armotuutta,
Lehot täynnä lemmetyyttä,
Metsät mieliä pahoja.
Purnu on puitua vihoa,
Toinen purnu puimatonta;
Sata saatuja sanoja,
Toinen sata saamatonta. II 158.

Kuinka toisin oli nuorelle morsiamelle kuviteltu! M.m.

Hyvä neito, kaunis neito!
Kun tunsit talohon tulla,
Niin tunne talossa olla;
Ei meillä surulla syö'ä,
Ei eletä huolen kanssa
Maitotiinu on tietysäsäsi,
Piossasi piimäpytty,
Woivatinen vallassasi.

I 158.

Näin raukka vaikeroi:

Illat itken ikkunoissa,
Aamut aitan partahilla,
Puolet päivät parstuissa,
Keski päivät kellarissa;
Mit' en itkeä ilenne,

Itkeä inehmisissä,
Itken saunassa saloa.

II 162.

Nytpä ehkä sai kokea, että

Walkea kesäinen päivä,
Neitivalta valkeampi;
Wilu rauta pakkasessa,
Wilumpi miniävalta.
Niin on neiti taattalassa,
Kuin marja hyvällä maalla,
Niin miniä miehelässä,
Kuin koira pahassa säässä.

II 42.

Waan kuuluupa iloisempikin sävel, kiitos suusta vaimon, joka pääsi paremmille oloille miehelässä:

Suuri kiitos sulholleni,
Päänkumarrus kullalleni,
Joka mun otti orjuudesta,
Koppasi korenon päästä,
Kihlasi kylän kivistä,
Riihivartasta valitsi.
Enkä moiti muoriani;
Aleksi anoppiani,
Joka toi pojan mokoman,
Waalii valkean urohon
Mokomalle neitoselle.

II 171.

[Unisella oli usein raskaimmat kotityöt, esim. käsimyllyn vääntäminen ajallaan.]

Saattaapa miehelläkin ehkä joskus olla syytä katua naimistaan, jos ei sattunut hyvää puolisoa saamaan. Semmoinen laulaa puolittain piloillaan:

Kolm' on miehellä pahoa:
Yks' on vuotava venonen,
Toinen heittiö heponen,
Kolmas äkäinen akka.
Kyllä mies pahasta pääsi,
Wenehestä vuotavasta,
Ilman armotta Jumalan:
Wenehen tulessa poltti.
Wielä mies pahasta pääsi,
Heposesta heittiöstä
Ilman armotta Jumalan:
Heposen susille syötti.
Mutta kaitse kaunis Luoja
Akasta ahisevästä!
Ei pääse pahasta siitä
Ilman armotta Jumalan.
Ei taia tulehen luoa,
Saata ei syötteä susille.

II 308.

Olemme siis tulleet mieheen semmoisena kuin hän aviomiesnä ja isäntänä elää ja raataa kotikonnullaan, ahkeralla työllä omaistensa keskellä kiskoo luonnolta elantonsa. Kyllä häntäkin vielä huvittaa ilo ja laulu, vaikka kylmä todellisuus tahtoo siitä vieroittaa. Onpahan nähty niin paljo kurjuutta, nähty niin monen toivon pettävän, ettei enää oikein haluta haave-ilmoissa leijailla, ei tositoimilta ehdi ja jaksaa runoilla. Sitä mieltä lausuu seuraavakin:

Lauloin ennen, lauloin eilen,

Laulaisin tänäkin päänä;
Wiel' on virttä tieossani,
Saatavillani sanoja,
Wirttä toista tuulet toisi,
Meren aaltoset ajaisi,
Linnut liittäisi sanoja;
Waan en joua laulamahan
Kesäisiltä kiirehiltä,
Heliältä hein'ajalta,
Kalakuulta kaunihilta. II 273.
Soisin päivät soiteltavan,
Soitteleisin miekin kurja,
Waan ei soita suuni kurja,
Eikä ääneni iloitse. — —
Enpä tuota tunnekana
Mistä laulun laitteleisin —
Akanko vanhan vakkasesta,
Ukon uuen lippahasta.
(Laulaisin niistä)
Kun ois vakoissa voita
Lippahaisissa lihoja.

Lupaapa sentään laulaa, jos annetaan ilonestettä kielen kirvottimeksi:

Tuo tuoppi puhasta vettä,
Kuppi kullan karvallista;
Ehkä suu toen sanoisi,
Eli leuat leikin löisi.

Paha kyllä ei tuo "vesi kullan karvallinen" aina liene ollut niinkään viatonta laatua:

Tuo sarkka sanansepälle,
Laita tuoppi laulajalle;
Suu ei laula suuruksitta,
Rinta ei rasvatta rimaja.
Kunpa tuoppini tulisi,
Lauleleisin, taiteleisin,
Heljäjäisin, heitteleisin;
Kun ei tuoppi tullekana,
Wien on virteni viluhun,
Niistä tunkio tulevi,
Pellon höystö hömmöttävi.

Ei siis suuria tämä runoilija ajatellut teoksistaan!

Jos siis kyllä useinkin lienee ajateltu, että "ei jaksa laulaa, ellei kasta kaulaa", ja Suomalaiset ilopidoissa maistelivat maljaa, ei sillä suinkaan juomarin kurjaa elämää enemmän kuin muutakaan renttumaisuutta hyväksytyt. Sitä tuomitsi ankarasti kansan siveellinen tunto ja terve järki:

Moni matkassa tulevi
Joutavalle juomarille,
Hurjalle humalapäälle:
Kinnas kirpovi kuhunki,
Saapukka johonki saapi.
Isäntä olutta juopi,
Mies se viinoa vetävi,
Heponen helyjä syöpi,
Warsa varpoja purevi,
Pere piinoa pitävi,
Lapset nälkeä näkevi —
Noin sanovi lapsi rukka:
"Iso illalla tulevi,
Tuopi tuoretta kaloa".
Iso aamuksi ajavi,
Keskiyöksi kerkiävi
Tuopi tuoretta pajua,

Antoi vitsoa verestä.

I 87.

Pidoissa siis miesten, laululahjallisten, kyllä kuultiin laulavan, jolloin tavallisesti kaksi laulaa kilvan, toinen toistaan parannellen koettaa laulullaan luoda ilmi jos joitakin ihmeitä ja aarteita, luoda olot ihaniksi, iloisiksi, niin että tuosta laulajien — tosin aistilliselta — käsityskannalta katsoen syntyisi oikea paratiisi, jos se voisi toteutua eikä olisi pelkkää mielikuvituksen leikkiä. Mutta sielua virkistää hetkeksi paeta jokapäiväisyyden huolten erämaasta tuonne haaveiden ilotarhaan kuuntelemaan sulolähteiden lorinaa, ilolintujen lirinää. Siksiä laulu on suomalaisille niin rakasta, Wäinön kannel niin kallis. Niinpä eräessä runossa toinen laulaja lupaa laulaa rauniot rahoiksi, vuoret voipytyiksi, kalliit kananmuniksi, somerot suoloiksi, meren mullat maltaiksi, meren ruovot ruokapuiksi, kaislat kaalimaiksi; lupaa laulaa tyrskyt tyyntymään, vaahdot vaipumaan, tyrskyt tyyntyiksi, vaahdot vaipoiksi. Kilpaveli lupaa taas vastineeksi laulaa lehdot leipämaiksi, ahovieret vehnämaiksi, mäet mämmikakkaroiksi, pienet vaarat piirahiksi, meret mesiksi, hiekat herneiksi, kivet kiiltäviksi, aallot ahveniksi, luotoset lohiksi jne. N:o 1 lupaa laulaa kannut muilta mailta punapöyän päähän, N:o 2 lupaa laulaa ne olta ja mettä täyteen jne. Näin kilpailua kestää edelleen, toinen toisensa kimmalla koristaa ja rikastuttaa onnelaansa, kunnes kilpa päättyy herjauksiin: toinen kerskaa, että hänen laulustaan jumalatkin lämpiävät ja uhkaa laulaa huonompansa siaksi maata tuhnamaan, johon toinen vastaa:

Jos tahon tasoille panna,
Wiitsin verroille veteä,
Tyvin laulan tyhvän kuusen
Sinun kurjan kurkkuhusi,
Ettei kurkkusi kumaja,
Henkireikäsi heljä.

II 283.

Mutta miehen elämä ei ole laulua ja ilonpitoa, vaan parhaastaan työtä ja tointa. Siinä hänelle varttuu toimitarmoa, älyä ja voimaa, siinä ilmestyy hänen kunniansa ja kauneutensa. Kuulkaa kuinka vankka mies laatii majan korpeen; hänen ei sovi itsensä siitä kerskata, hänen vieraansa uuden talon katsojaisissa laulaa:

Sanelen salituvista,
Saajasta salitupien,
Isännästäni iloitsen,
Jok' on saanut suosta suojan,
Ko'in korvesta kokenut,
Hirret hirmulta mäeltä,
Ruotehet romeikolta,
Malat marjakankahilta,
Sammalet sulilta soilta.
Usein hyvän isännän
Jäänyt on kinnasta kivelte,
Hattua havun selälle,
Saahessa tätä salia,
Kammaria kalkuttaessa.
Usein hyvä isäntä
Noussut on nuotiotulelta,
Havannut havusialta,
Havu pään on harjaellut
Hirsiä hakattaessa,
Kartanoa tehtäessä.

I 112.

Semmoisen vankan isännän viereen sopii kelpo emäntä, näin kuvattuna:

Usein hyvä emäntä
Kuulevi kukotta nosta,
Katsomahan karjoansa,
Onko oikein *Omena*,
Lykyllähän *Lyttimäinen*.
Usein hyvä emäntä
Itse rihmat ketreävi,

Itse kankahat kutovi;
Ei kysy kynsiä kylistä,
Oppia ojan takoa.

Usein hyvä emäntä
Saapi saunassa asua
Syänyöllä yksinänsä,
Maltahia katsomassa,
Ituja imettämässä.

I 113.

Miehen toimista vie valtasijan metsästys, jota innokkain sanoin ylistellään. Metsästys on hänelle juhlaa, jumalanpalvelusta. Hän on mielestään silloin vieraana metsänjumalan linnassa Tapiolassa ja kaikki Tapion väki osoittaa hänelle suosiotansa. Hartain virsin hän tätä suosiota anookin. Metsolaan mennessä hän laulaa m.m.:

Mielin mennä metsolahan,
Metsän tyttöjen tyköhön,
Salon piikojen pihoille,
Havulinnan liepehille
Juomahan salon simoa,
Metsän medet maistamahan.
Heitän pois heinäkengät,
Kaskivirsuni karistan; ...
Sukset voian voitimella,
Hiihän tuosta hiljallehen,
Hiihän kohti korven rannan,
Salon siintävän sisälle,
Yöllä auringottomalla.
Oksat otsani sukivat
Havu pääni harjoavi,
Mieliksi metsän tytärten,
Salon impien iloksi.

II 330.

Mikä raikas metsän tuoksu on noissa sanoissa! Edelleen:

Metsän ukko halliparta,
Metsän kultainen kuningas,
Avaa nyt aittasi avara,
Laske juoni juoksemahan,
Kullaista kujoa myöten,
Jost' on sillat silkin pantu,
Weralla vetelät paikat,
Pahat paikat palttinalla!
Ukko kultainen kuningas,
Anna mulle ainojasi,
Kanna mulle kaunojasi,
Kullassa kulisevia,
Hopiassa helkkäviä!
Aja vilja vieremmille,
Minun metsipäivinäni,
Erän etsiaikoinani!

II 333.

Ankarampi ottelu, kuin metsän otusten kanssa, syntyi, jos vainolainen oli maasta miekoin torjuttava. Suomalainen on aina ollut urhea soturi. Mutta hän on siksi läheltä nähnyt sodan hirmuleikkiä, siksi paljo pahaa kärsinyt vuosisatoja riehuneiden sotien jaloissa kahden puolen valtakuntain rajaa, ettei hän voi sotaa semmoisenaan kiitellä. Järkevä mieli näkee siinä surkeutta suurta. Siitäpä tämmöinen toivomus:

Warjele vakainen Luoja
Kavioista vainovarsain,
Sorkista sotahevosten,

Rauan valkian vaarasta,
Terän tuiman tutkamesta,
Tykin suuren suun eestä,
Rautakirnujen kiasta!
Warjele vakainen Luoja
Suurilta sotakeoilta,
Jossa lyijy miestä lyöpi,
Tinapalli paiskoavi;
Jossa pää pahoin menevi,
Sekä kaula katkiavi!

II 323.

Waan eipä sodassakaan surkuttelemista, jos sillä hyvää voitetaan, jos sillä saadaan rakkaille omaisille onni ja rauha turvatuksi.

On nyt meitä miekan alla
Poikia sotapolulla;
Yöt porumme pakkasessa,
Lustomme lumen seassa — —
Waan emme pojat poloiset,
Emme itke itsiämme,
Emmekä vaivoja valita,
Jos immet hyvin eläisi,
Impyät iloilla mielin,
Mesimielin morsiamet,
Lesket leikkiä pitäen,
Muoriset murehtimatta.

II 324.

Rakkaus innostaa kuolemataki uhmailemaan. Ja mikäs hätä, jos istumme Korkeimman varjeluksessa!

Tuolla päästän pääramuni,
Heikon henkeni vapahan,
Kun ma luome Luojahani,
Heitäme Jumalahani.
Warjele vakainen Luoja
Warjele vahingon tieltä,
Kaitse kaikista pahoista!

II 326.

* * * * *

Elinkeinoista eli töistä puhuttaissa sopinee myös kosketella *paimenten* elämää, joka, täyttäen tärkeän sijan Suomalaisten oloissa ja ainakin huokuen vienoa runollisuuttansa, on antanut aiheen monelle laululle. Wälittömämmin kuin kukaan muu oleskelee paimen luonnon seurassa, kuulee sen hengen salaiset kuiskeet, tajuaa herkästi kaikkea kaunista ja ihanaa. Luonnon esineet ovat paimenen paraat tuttavat, joiden seurassa hänen on hauskin olla. Niiltä oppii hän myös rakkauden suloisen salaisuuden:

Ei ole paha paimenien,
Paha ei karjan kaitsijojen;
Kiikumme joka kivellä,
Laulamme joka mäellä,
Joka suolla soittelemme,
Lyömme leikkiä ahoilla,
Syömme maalta mansikoita
Ja juomme joesta vettä.
Marjat kasvon kaunistavi,
Puolukat punertelevi. I 171.

Täst' on kulta kulkenunna,
Tästä armas astununna,
Walkea vaeltanunna;

Täss' on astunut aholla,
Tuossa istunut kivellä.
Kivi on paljo kirkkahampi,
Kangas kahta kaunihimpi,
Koko metsä mieluisampi
Tuon on kultani kulusta,
Armahani astunnasta. I 174.

Lintu lauleli lehossa,
Kullaistansa kuikutteli,
Armahaistansa halasi.
Enkö mie poloinen rukka
Tuota toivoisi enemmin,
Halajaisi hartahammin
Kullaistani kulkevaksi?
Tule tänne, pieni lintu,
Lennä tänne, lintu rukka,
Haastele halusi mulle,
Ikäväsi ilmoittele;
Mie sanon sinulle jällen,
Haastan mielihaikiani.
Sitten vaihamme vajoja,
Kahen kesken kaihojamme. I 175.

Muut ne kuuli kirkonkellon,
Minä kurja karjankellon;
Papin parran muut näkivät,
Minä kurja kuusen latvan.
Kivi on mulla kirkkonani,
Pajupehko pappinani,
Lahokanto laulajana,
Käki muina lukkarina.
Kuku kultainen käkönen,
Käynkö viikonki vilussa,
Kauan karjan paimenessa? I 177.

Tässä puhuu jo lopuksi tyytymättömyys, väsymys paimenen rasituksiin vilussa ja määrässä.

Paimenten hupaisan elon ohessa sopinee muukin ilo mainittavaksi. Ilonpitoon kuuluu likeisesti nuorison kesken tanssi. Häissä vilkkaasti kisailtiin ja ilon nostajana oli tanssi. Sen synnystä on omituinen runollinen juttu:

— — Tanssi on tuotu tuolta maalta,
Wienan päälliltä vesiltä,
Saksan salmilta syviltä;
Kisa taampata taluttu — — —
Ulvoi ukset Uuen linnan (= Novgorod'in),
Naukui Narvan linnan portit,
Winkui Wiipurin veräjät
Tanssia taluttaessa.
Heposet veti hiessä,
Warsat vaahessa samosi;
Reki rautainen ratsasi,
Kapla patvinen patsasi,
Luokki tuominen tutasi
Tanssia taluttaessa.
Pyyhyet vihertelivät
Wesaisilla vempelillä,
Oravat samoelivat
Aisoilla vaahterisilla j.n.e.
Kannot hyppi kankahalla,
Mäellä pelmusi petäjät
Tanssia taluttaessa. — —
Lehmät partensa levitti,
Härät katkoi kytkyensä,
Naiset katsoi naurusuulla
Emännät ilolla mielin t. t. — —

Herrat nosti hattujansa,
Kuninkaat kypäriänsä,
Wanhat miehet sauvojansa,
Pojat nuoret polviensa t. t.
Jo tanssi pihalle saapi
Ilo alle ikkunoien.
Tanssi tungeksen tupahan,
Ilo pirttihin ajaksen,
Jalan polki portahalle;
Kiukoa kivinen liikkui,
Silta soitti sorsanluinen,
Tanssin tullessa tupahan.
Iloinnun astuessa.

I 117.

[Suomalaiset kansantanssitkin lienevät ulkomaista syntyperää.]

Semmoisella remulla tanssi tuli meille!

* * * * *

Kirjavaa vilinää, iloa, surua, taistelua, puuhaa on siis elämä, monellaista sen varrella etehen ehtii. Waikea on aina osata oikeaa väylää salakarien välitse: harva pääsee onnella perille, niin ettei joskus kumminkin alus kiveen karahtaisi ja alkaisi vuotaa. Meneepä valitettavasti moni upoksiinkin, uupuen puolitiessä. Wiisautta ja älyä sitä tarvitaan osatakseen oikein elää, tuhma ei tule toimeen ollenkana. Ja kuka on tuhma?

Tuosta tunnen tuhman miehen,
Arvoan uron typerän:
Wiikon istui vyö sylissä,
Kauan housut kainalossa,
Wiikon virsua tekevi,
Kauan tuohta katselevi — —
Tuosta tunnen tuhman naisen,
Tahi tyttären typerän:
Tulen tuhkahan puhuvi,
Lietehen lehettelevi,
Nousevi tuvalle tupru,
Paha katku kartanolle.

I 83.

Waan eipä äly ja toimikaan aina auta, kun monet olot täällä mailmassa ovat niin nurjanpuoliset, perityt ennakkoluulot vallitsevat ihmisten kesken, estäen heitä totuutta näkemästä ja oloja sen mukaan järjestämästä. Onnen antimet ja elon edut on epätasaisesti jaettu ihmisten kesken; tyhjänpäiväinen, itsekäs ylvästelijä, jolla on maallista mahtia, riistaa ja tavaraa, joka osaa loistollaan lumota ihmisten silmiä, nauttii arvoa ja elää mukavasti täällä; mutta usein tosi kuntoa ei huomatakaan, se kun ei kopeille suurin sanoin, vaan nöyränä väistyy syrjään. Ja vaikka kaikkien ihmisten pitäisi olla yhdenvertaisia, niin eipä käytännössä heitä saman kaavan mukaan arvostella, oikeutta ei tasan jaeta. Jos köyhä raukka hairahtuu, vaikka vähänkin, kyllä siitä melua nostetaan ja häntä hosutaan, mutta ylhäisen usein pahempiakin syntejä ei uskalleta moittia. Hän laatii lain itselleen oman etunsa mukaan. "Pikku varkaat hirtetään, isot pääsevät". Tämmöisiä oloja kuvaa eräs eläinsatu varsin sattuvasti:

Lintujen keräjät.

Köyhä mies ketoa kynti,
Kylvi kymmenen jyveä.
Siihen lintuja sikesi,
Kasvoi paljon peipposia;
Hakahti harakat siinä,
Sekä närhit näppäsivät,
Kävi sirkut sissimässä,
Warpuset varastamassa.
Pajulintu palkulainen,
Äkättihin, keksittihin

Wievän viimeistä jyveä,
 Reunimmaista reutoavan.
 Nuorittihin, käärittihin,
 Pieksettihin, pyntättihin,
 Lyötiin, lytistettihin,
 Jaloin päällä pyörittihin,
 Wesi silmästä sirusi,
 Weri vaivaisen nokasta,
 Keräjihin käytettihin,
 Laitettihin lain etehen.
 Kurki lintujen kuningas
 Itse istui tuomariksi,
 Laklat lautamiehiksi,
 Walamiehiksi varikset.
 Kurki huuti kulkustansa:
 "Ootko ottanut jyviä
 Köyhän miehen kynnökseltä?"
 Pajulintu palkulainen
 Siihen vastaten sanovi:
 "Söin minä jyveä kaksi,
 Kovin äijä kun on kolme".
 Kurki kulkkunsa kurotti
 Yli pöyän lausumahan:
 "Kosk' oot ottanut jyviä,
 Käynyt kurja sissimässä,
 Köyhän miehen kynnöksellä,
 Kynnöksellä, kylvöksellä;
 Niin ei saa sääliä varasta —
 Tahi korvat karsitahan,
 Tahi kaula katkotahan,
 Pää poikki järeitetähän".
 Pääskyläinen, pieni lintu,
 Se lausui laen rajasta:
 "Warastat sinäkin kurki,
 Otat otria oloksi,
 Rukeita mielin määrin,
 Kannat kaurankin jyviä".
 Kurki lasi suuren kulkun,
 Parkasi pahan sävelen
 Pääskyselle pienimmälle:
 "Oonko mie varastanunna
 Köyhän miehen kylvöksestä?
 Taian mie ilmanki eleä
 Köyhän miehen kylvöksettä;
 Lennän synkkähän salohon,
 Siellä riivin rikkahia,
 Katkon kaurahalmehia,
 Tahi syön marjoja metsästä,
 Kaivan suolta karpaloita".
 Lausui pääsky pieni lintu:
 "Waan minäpäs en varasta;
 Olen ihmisten ilona,
 Riemu kaiken ristikansan,
 Saattelen suven sanoman,
 Laitan päivän lämpimämmän".

I 91.

Siis: rakkaus, joka itseään muistamatta toimii toisten iloksi, se luo elämää, onnea, suvea ja lämpöä. Kunpa rakkauden henki pääsisikin voitolle, kylmä itsekkäisyys pakenisi, silloin oltaisiin onnelliset. Mutta se on mahdotonta, niin kauan kun synnin kirous painaa ihmistä ja luomakuntaa. Niin ollen, kun pahasta ei koskaan täydelleen päästä, on se tehtävä mikäli suinki siedettäväksi. Kuultakoon Jumalan ääntä omassa rinnassamme, noudatettakoon omaatuntoa ja järjen valoa. Eri elämänkohtiin sopivia hyviä neuvoja lausuu eräs runo Wäinämöisen, viisaan laulajan, sanoilla, m.m. näin:

Kielsi vanha Wäinämöinen,
 Epäsi suvannon sulho,
 Kielsi kolmesta pahasta:
 Wesillä viheltämästä,
 Lainehilla laulamasta,
 Purressa parahtamasta. — —
 Yksin öillä kulkemasta,
 Humalassa huutamasta,
 Maantiellä makaamasta,
 Sydänyöllä soutamasta. — —
 Kielsi vanha Wäinämöinen
 Kukkaroa paikattua,
 Wyöltä miehen naimattoman;
 Kielsi työtöntä taloa,
 Toukoa tekemätöntä. — —
 Kielsi maata miehetöntä,
 Koiratonta kartanoa. — —
 Wielä kielsi vanha Wäinämöinen
 Kullalle kumartamasta,
 Hopealle horjumasta,
 Wanhan nuorta tahtomasta,
 Kaunista käkeämästä.
 Sanoi vanha Wäinämöinen
 Nuoremmalle veiollensa:
 Kaunis on kattila tulella,
 Waikka vettä kiehukohon;
 Hyvä mieli miehen päässä,
 Waikka ilman istukohon. —
 Säre ei mieli miehen päätä,
 Wäki ei väännä hartioita. — —
 Hoia hongaista venettä,
 Hoia hongan veistäjätä;
 Paha on orja palkatonna,
 Paha paljon palkan kanssa;
 Osallahan mies elävi,
 Koira tosen kohtalolla. — —
 Suo vilja vihattavalle!
 Wiha viepi viljan maasta,
 Kateus kalan ve'estä. — — —
 Sanoi vanha Wäinämöinen:
 Aina auttavi Jumala,
 Ajan kunki katkasevi;
 Wiipyen erät paremmat,
 Kauan ollen kaunihimmat. — —
 Jumalass' on juoksun määrä,
 Ei miehen ripeyessä;
 Juokseva johonkin saapi,
 Käypä kauas kerkiävi —
 Usein käypi käypä härkä,
 Kun jo hengästyi hevonen.

I 90.

Turvaa siis Jumalaan ja tee tehtäväsi kärsivällisesti niin apu tulee, jos myöhänkin. Se keino ei petä koskaan.

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by

U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR

NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it

takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.